

MOȘ GORIOT SAU DESPRE DRAGOSTEA DE TATĂ

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 19 noiembrie 2023

Una dintre dezbaterile curente din spațiul public aduce în lumină un fenomen complex, sensibil și cu consecințe mai mult sau mai puțin cunoscute de publicul larg: fenomenul dispariției figurii paterne din viața tot mai multor copii. Fie că este vorba despre un tată prezent fizic, dar absent emoțional din viața de familie, sau chiar despre un tată absent cu totul, dezechilibrele pe care le creează o astfel de lipsă în viața de familie devin din ce în ce mai vizibile. *Moș Goriot*, romanul scris de Honoré de Balzac în 1834, parte din ciclul *Comedia umană*, înfățișează un model patern situat la antipodul tatălui absent despre care discutăm astăzi.

Moș Goriot este tatăl care, după ce își pierde soția, își îndreaptă toate forțele și toată dragostea spre cele două fiice, oferindu-le tot ce agonisește și nerefuzându-le nicio dorință. Fetele lui moș Goriot se bucură, din aceeași dragoste paternă, de privilegiul puținor femei din perioada respectivă, acela de a își alege după bunul plac soțul și de a își construi viața așa cum consideră ele. Pregătit în permanență să vândă orice pentru a sări în ajutorul fiicelor lui, moș Goriot se mută în pensiunea doamnei Vauquer, unde trăiește modest, într-o încăpere din ce în ce mai sărăcăcioasă. Odată retras din afaceri, singura lui preocupare era aceea de a le ajuta, în orice împrejurare, indiferent de cât de costisitor ar fi fost ajutorul oferit. Numai gândul că fetele lui sunt fericite îl face să tresalte și îi este suficient pentru a se considera cel mai împlinit om de pe pământ.

De cealaltă parte, fetele lui moș Goriot continuă să apeleze la ajutorul nelimitat al bătrânului lor tată chiar și după ce se căsătoresc, fără a îi permite să le viziteze la casele lor. Cercurile aristocrației pariziene în care se învârteau fetele lui moș Goriot nu îngăduiau prezența unui domn modest în mijlocul lor. În acest punct, fiind un maestru al conflictului, Balzac reușește să creeze în romanul său o tensiune care se infiltrează în fiecare plan al acțiunii; totodată, printr-o artă a acumulărilor, reușește să amplifice treptat situația dramatică a lui moș Goriot, care ajunge, în cele din urmă, să fie complet

abandonat de fetele lui și chiar înmormântat din banii a doi studenți, chiriași în aceeași pensiune a doamnei Vauquer.

De altfel, Balzac analizează cu luciditate, dar și cu finețe, frământările înaltei societăți, frumusețea și grandoarea, umbrite adesea de dramele din spatele ușilor închise. La înmormântarea lui moș Goriot, spectacolul suferinței și al ipocriziei este complet: fetele lui trimit doar trăsurile goale ce poartă emblema familiilor lor, fără ca niciuna dintre ele să participe. Pe același ton, pe patul de moarte, moș Goriot se trezește din beția iubirii față de propriile fiice și începe să vadă că dragostea cu care le-a înconjurat pe cele două nu a născut, la rândul ei, aceeași dragoste și grijă din partea lor. E îngrijit de aceiași doi studenți, iar sub ochii lor își dictează un testament al nefericirii și al regretelor, văzând că niciuna dintre fete nu îl vizitează pe patul de moarte.

Imaginea construită de Balzac în această scenă finală este copleșitoare: portretul lui moș Goriot, ale cărui ultime clipe de luciditate sunt alimentate doar de gândul că fetele lui sunt fericite și că există o posibilitate ca ele să își amintească de tatăl lor, este un tablou al prăbușirii. Treptat, el își pierde averea pentru a satisface fiecare dorință a fetelor și ajunge să le susțină cu aceeași înflăcărare chiar și atunci când ele greșesc. Mai mult decât pierderea averii și a onorurilor, prăbușirea lui moș Goriot înseamnă pierderea lucidității, iar scena morții lui e scena în care, cu ultimele puteri, încearcă să privească în ochi realitatea și e copleșit de regrete.

Modelul de tată pe care îl însuflețește moș Goriot este cel al tatălui atent, grijuliu, pregătit oricând să dăruiască orice copiilor lui, considerând că niciun sacrificiu nu este prea împovărător pentru el. Moș Goriot nu este doar tatăl fetelor lui; este confidentul lor, cel mai mare admirator al lor și cel la care apelează de fiecare dată când nu zăresc o cale de ieșire. De cealaltă parte, deși îl vizitează din când în când la pensiunea doamnei Vauquer și observă că tatăl lor trăiește din ce în ce mai greu, fetele lui nu simt, la rândul lor, niciun fel de responsabilitate față de situația lui. Bănuielile pe care Balzac le construiește cu măiestrie pe parcursul romanului devin din ce în ce mai certe pe măsură ce moș Goriot îmbătrânește și se îmbolnăvește.

Dragostea de tată pe care o arată moș Goriot devine distrugătoare în momentul în care se arată lipsită de orice discernământ, în măsura în care ajunge să însoțească, la un moment dat, chiar și greșelile fetelor lui, fără vreo împotrivire din partea tatălui care urmărește să le salveze cu orice chip. Consecințele beției de iubire în care se avântă moș Goriot, dintr-o dorință tot mai aprigă de a-și proteja fetele, sunt greu de imaginat și de acceptat pentru el. Dragostea fără margini pare că nu naște același sentiment în copii, ci le încurajează capriciile și îi transformă în sclavii propriilor neputințe.

În 2023, la o distanță de aproape 200 de ani de lumea lui moș Goriot, statisticile arată că¹ acei copii care cresc fără un tată în preajma lor sunt mai predispuși la sărăcie, la consumul de droguri sau de alcool, au un risc mai crescut de abandon școlar și sunt mai

expuși să sufere de probleme de sănătate și emoționale; în timp ce băieții din aceste familii sunt mai predispuși spre implicarea în activități infracționale, fetele sunt mai predispuse să rămână însărcinate în adolescență. Prezența vie a tatălui reprezintă, din acest punct de vedere, o necesitate pentru echilibrul din viața adultului de mai târziu.

Modelul insuflat de moș Goriot, cel al tatălui strivit de propria dragoste față de copii, vine să arate, în decorul Franței secolului al XIX-lea, un tată care, mai mult decât a fi prezent în viețile copiilor săi, se jertfește pe sine pentru aceștia, fără a sta pe gânduri. Fenomenul tatălui absent despre care vorbesc statisticile actuale reprezintă o ipostază a disoluției familiei sau poate chiar un efect al acesteia, rolul tatălui în viața copilului fiind uneori neînțeleș sau subestimat. Universul lui moș Goriot se reducea, fără ezitare, la copii, la bucuriile și la neajunsurile lor; fenomenul tatălui absent nu plasează copiii niciunde. Între aceste două modele extreme, între tatăl absent și cel a cărui dragoste se dovedește a fi vicioasă, se găsește tatăl care reușește, cu discernământ, să iubească și să dăruiască, să insufle curaj și să protejeze, să inspire și să îndrume, așa cum nu o poate face nimeni altcineva. Prăbușirea lui moș Goriot reprezintă, dintr-o perspectivă, o imagine în oglindă a prăbușirii unei societăți marcate de fenomenul tatălui absent, sub o imensă povară: o dragoste fără margini sau o lipsă acută a ei.

NOTE

1. Potrivit <https://fathers.com/the-consequences-of-fatherlessness/>, accesat la 06.11.2023. ↑

Imagine: Pablo Picasso – Fatherhood (1971); Sursa: Pablo Picasso